Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
JULIANE KOKOTT
esitatud 17. juunil 2021

Kohtuasi C-203/20 [1]

AB jt (amnestia tühistamine)

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Okresný súd Bratislava III (Bratislava III piirkonna kohus, Slovakkia))

Eelotsusemenetlus – Õigusalane koostöö kriminaalasjades – Euroopa vahistamismäärus – Raamotsus 2002/584/JSK – *Ne bis in idem*'i põhimõte – Kriminaalmenetluse lõpetamine amnestia alusel – Amnestia tühistamine

I. Sissejuhatus

1. Eelotsusetaotluse esitanud kohus kavandab Slovakkia kodaniku suhtes Euroopa vahistamismääruse tegemist raamotsuse 2002/584/JSK [2] alusel. Selle aluseks olev kriminaalmenetlus lõpetati esmalt presidendi antud amnestia alusel ja seda jätkati alles pärast amnestia tühistamist.

2. Sisuliselt tekib nüüd küsimus, kas Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 50 sätestatud *ne bis in idem*'i põhimõte välistab Euroopa vahistamismääruse tegemise.

II. Õiguslik raamistik

A. EIÕK

3. EIÕK protokolli nr 7 artiklis 4 („Teistkordse kohtumõistmise ja karistamise keelamine“) on sätestatud:

„1. Mitte kellegi üle ei või sama riigi jurisdiktsiooni alusel teist korda kohut mõista ning kedagi ei või kriminaalkorras karistada teo eest, milles ta on juba selle riigi seaduse alusel ja kriminaalmenetluse korras lõplikult õigeks või süüdi mõistetud.

[1] Algkeel: saksa.

[2] Nõukogu 13. juuni 2002. aasta raamotsus Euroopa vahistamismääruse ja liikmesriikidevahelise üleandmiskorra kohta (ELT 2002 L 190, lk 1), mida on muudetud nõukogu 26. veebruari 2009. aasta raamotsusega 2009/299/JSK (ELT 2009, L 81, lk 24).

2. Eelmine lõige ei takista menetluse taasalustamist kooskõlas asjaomase riigi seaduse ja kriminaalmenetlusega, kui on tõendeid uutest või äsja ilmnenud asjaoludest või kui varasemas menetluses on olnud oluline puudujääk, mis võis asja lahendit mõjustada.

3. Käesoleva artikliga sätestatud kohustuste täitmist ei või konventsiooni artikli 15 alusel peatada."

B. Liidu õigus

1. Euroopa Liidu põhiõiguste harta

4. Harta artiklis 50 on sätestatud *ne bis in idem*'i põhimõte:

„Kedagi ei tohi uuesti kohtu alla anda ega karistada kuriteo eest, milles ta on liidu territooriumil seaduse järgi juba lõplikult õigeks või süüdi mõistetud."

5. Harta artikkel 51 näeb ette selle kohaldamisala:

„1. Harta sätted on subsidiaarsuse põhimõtet arvesse võttes ette nähtud liidu institutsioonidele, organitele ja asutustele ning liikmesriikidele üksnes liidu õiguse kohaldamise korral. Seepärast austavad nad õigusi, järgivad põhimõtteid ning edendavad nende kohaldamist oma asjaomase pädevuse kohaselt, võttes arvesse liidule aluslepingute muudes osades antud volituste piire.

2. Harta ei laienda liidu õiguse reguleerimisala kaugemale senisest pädevusest, ei lisa liidule uusi pädevusvaldkondi ja ülesandeid ega muuda aluslepingute teistes osades määratletud pädevust ja ülesandeid."

2. Raamotsus 2002/584

6. Raamotsuse 2002/584 artikkel 3 sätestab Euroopa vahistamismääruse täitmata jätmise kohustuslikud alused:

„Vahistamismäärust täitva liikmesriigi õigusasutus (edaspidi „vahistamismäärust täitev õigusasutus") kohustub keelduma Euroopa vahistamismääruse täitmisest järgmistel juhtudel:

1. kui vahistamismääruse aluseks oleva süüteo puhul on vahistamismäärust täitvas liikmesriigis antud amnestia ning kui see riik oli pädev uurima süütegu siseriikliku kriminaalõiguse alusel;

2. kui vahistamismäärust täitev õigusasutus teab, et tagaotsitava suhtes on samade tegude eest teises liikmesriigis langetatud lõplik kohtuotsus ning kui sellega on määratud karistus, on see karistus kantud või on see sel ajal kandmisel või ei saa seda enam karistuse määranud liikmesriigi õiguse alusel täita;

3. […]".

7. Raamotsuse artikli 8 lõige 1 näeb ette, millist teavet peab sisaldama Euroopa vahistamismäärus:

„Euroopa vahistamismäärus sisaldab järgmist teavet, mis on esitatud vastavalt lisas toodud vormile:

[…]

c) tõendid täidetava kohtuotsuse, vahistamismääruse või mis tahes muu sama mõjuga täidetava kohtuotsuse kohta, mis kuulub artiklite 1 ja 2 rakendusalasse;

[…]".

3. Direktiiv 2012/13

8. Direktiivi 2012/13/EL[3] õiguslik alus on ELTL artikli 82 lõige 2. Põhjenduses 9 on selle kohta märgitud:

„[ELTL] artikli 82 lõikes 2 nähakse ette liikmesriikides kohaldatavate miinimumeeskirjade kehtestamine, et hõlbustada kohtuotsuste ja õigusasutuste otsuste vastastikust tunnustamist ning politsei- ja õiguskoostööd piiriülese mõõtmega kriminaalasjades. Kõnealuses artiklis osutatakse isikute õigustele kriminaalmenetluses kui ühele valdkonnale, kus võib kehtestada miinimumeeskirjad."

9. Direktiivi 2012/13 artikkel 1 näeb ette selle direktiivi reguleerimiseseme:

„Käesolevas direktiivis sätestatakse eeskirjad, mis käsitlevad kahtlustatavate või süüdistatavate isikute õigust saada teavet nende õiguste ja nende vastu esitatud süüdistuse kohta kriminaalmenetluses. Selles sätestatakse ka eeskirjad, mis käsitlevad nende isikute, kelle suhtes kohaldatakse Euroopa vahistamismäärust, õigust saada teavet oma õiguste kohta."

10. Direktiivi 2012/13 artikkel 2 näeb ette selle direktiivi reguleerimisala:

„1. Käesolevat direktiivi kohaldatakse hetkest, mil liikmesriigi pädevad asutused on isikule teatavaks teinud, et teda kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteo toimepanekus, kuni menetluse lõpetamiseni, mille all mõistetakse lõpliku otsuse tegemist küsimuses, kas kahtlustatav või süüdistatav isik on kuriteo toime pannud, sealhulgas kohtuotsuse tegemine ja edasikaebamisotsus, kui see on asjakohane.

2. Kui liikmesriigi õiguses on sätestatud pisirikkumiste eest karistuse määramine muu asutuse kui kriminaalasjades pädeva kohtu poolt ja kõnealuse karistuse määramise võib sellisesse kohtusse edasi kaevata, kohaldatakse käesolevat direktiivi üksnes kõnealuses kohtus pärast sellise edasikaebuse esitamist toimuvate menetluste suhtes."

[3] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. mai 2012. aasta direktiiv, milles käsitletakse õigust saada kriminaalmenetluses teavet (ELT 2012, L 142, lk 1).

III. Asjaolud ja eelotsusetaotlus

11. Põhikohtuasjas süüdistatakse isikuid (edaspidi „süüdistatavad") selles, et Slovakkia julgeolekutöötajatena panid nad 1995. aastal toime rea süütegusid, muu hulgas inimese sunniviisiline toimetamine välisriiki, röövimine ja väljapressimine. Nende süütegude ohver oli Slovakkia toonase presidendi poeg.

12. Slovakkia peaminister presidendi ülesannetes andis 3. märtsil 1998 nende tegude eest amnestia.

13. Siiski saatis Krajská prokuratúra Bratislava (Bratislava piirkondlik prokuratuur, Slovakkia) 27. novembril 2000 Okresný súd Bratislava III-le (Bratislava III piirkonna kohus, Slovakkia) süüdistusakti samade tegude kohta.

14. Okresný súd Bratislava III (Bratislava III piirkonna kohus) lõpetas 29. juuni 2001. aasta kohtumäärusega kriminaalmenetluse kõigi süüdistatavate suhtes põhjendusega, et Slovaki Vabariigi valitsusjuht andis neile 3. märtsil 1998 amnestia. Viidatud kohtumäärus jäi Krajský súd v Bratislave (Bratislava maakonnakohus, Slovakkia) 5. juuni 2002. aasta kohtumäärusega muutmata ja jõustus. Liikmesriigi õiguse kohaselt oli see kohtumäärus lõplik, sellel oli sama tähendus nagu sisulisel kohtuotsusel ja sama toime nagu õigeksmõistval kohtuotsusel.

15. Slovaki Vabariigi Rahvuskogu tühistas amnestia 5. aprilli 2017. aasta resolutsiooniga nr 570. Slovaki Vabariigi konstitutsioonikohtu 31. mai 2017. aasta otsusega tuvastati, et Rahvuskogu resolutsioon on kooskõlas Slovaki Vabariigi põhiseadusega. Järelikult tuli ühtlasi tühistada eespool viidatud ja juba jõustunud kohtumäärus kriminaalmenetluse lõpetamise kohta.

16. Okresný súd Bratislava III (Bratislava III piirkonna kohus) asjaomase koja esimees kaalub, kas teha Euroopa vahistamismäärus ühe süüdistatava suhtes. Selles menetluses esitas ta Euroopa Kohtule järgmised küsimused:

„1. Kas Euroopa vahistamismääruse tegemine raamotsuse 2002/584 tähenduses on vastuolus *ne bis in idem*'i põhimõttega ja seda Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklit 50 arvestades, kui kriminaalasi on lõplikult lõpetatud õigeksmõistva või menetlust lõpetava otsusega, kui need kohtuotsused tehti amnestia alusel, mille seadusandja tühistas pärast seda, kui need otsused olid juba jõustunud, ning kui riigisiseses õiguskorras on nähtud ette, et sellise amnestia tühistamine toob kaasa ametiasutuste otsuste tühistamise juhul, kui need tehti ja neid põhjendati amnestiate ja armuandmistega, ning kaovad kriminaalmenetluse läbiviimise seaduslikud tõkked, mis põhinesid sellel tühistatud amnestial, ja seda ilma, et tarvis oleks konkreetset kohtulahendit või kohtumenetlust?

2. Kas riigisisese seaduse säte, millega tühistatakse otseselt – liikmesriigi kohtu otsuseta – liikmesriigi kohtu otsus, millega kriminaalmenetlus lõpetatakse ja mis on riigisisese õiguse kohaselt jõustunud kohtulahend, mis toob kaasa õigeksmõistmise ja mille kohaselt on see kriminaalmenetlus lõplikult lõpetatud sellise amnestia tulemusena, mis on antud vastavalt riigisisesele seadusele, on kooskõlas Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikliga 47 tagatud õigusega õiglasele kohtulikule arutamisele ning Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 50 sätestatud mitmekordse kohtumõistmise ja karistamise keeluga ning Euroopa Liidu toimimise lepingu artikliga 82?

3. Kas riigisisene õigusnorm, millega kontrolli, mida teostab konstitutsioonikohus Národna rada Slovenskej republiky (Slovaki Vabariigi Rahvuskogu) resolutsiooni üle, millega tühistati amnestia või individuaalsed armuandmised ning mis võeti vastu Slovaki Vabariigi põhiseaduse artikli 86 punkti i alusel, piiratakse nii, et tal on õigus kontrollida ainult selle põhiseadusele vastavust, võtmata arvesse Euroopa Liidu siduvaid õigusakte ning eelkõige Euroopa Liidu põhiõiguste hartat (harta), Euroopa Liidu toimimise lepingut (ELTL) ja Euroopa Liidu lepingut (ELL), on kooskõlas lojaalsuse põhimõttega ELL artikli 4 lõike 3 ning ELTL artiklite 267 ja 82 tähenduses, harta artikliga 47 tagatud õigusega õiglasele kohtulikule arutamisele ning harta artiklis 50 sätestatud mitmekordse kohtumõistmise ja karistamise keeluga?"

17. Euroopa Kohus jättis rahuldamata liikmesriigi kohtu taotluse lahendada eelotsusetaotlus eelotsuse kiirmenetluses, kuna piisav kiireloomulisus puudus.

18. Süüdistatavad AB ja CD, Slovaki Vabariik ning komisjon esitasid kirjalikud seisukohad. Pärast kirjalikku menetlust esitas süüdistatav IJ kohtuistungi korraldamise taotluse. Euroopa Kohus pidas istungi 6. mail 2021 ning kuulas ära kõik menetlusosalised ja Krajská prokuratúra Bratislava (Bratislava piirkondlik prokuratuur).

IV. Õiguslik hinnang

19. Okresný súd Bratislava III (Bratislava III piirkonna kohus) soovib teada, kas põhikohtuasja asjaoludel on liidu õigusega kooskõlas ühe süüdistatava suhtes Euroopa vahistamismääruse tegemine ja amnestia tühistamise seadus. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu kahtlus lähtub eelkõige *ne bis in idem*'i põhimõttest, sest kriminaalmenetlus oli juba jõustunud lahendiga lõpetatud.

A. Euroopa vahistamismäärus

20. Esimese küsimusega palutakse selgitada, kas *ne bis in idem*'i põhimõte takistab Euroopa vahistamismääruse tegemist pärast seda, kui kohus on esmalt amnestia tõttu kriminaalmenetluse jõustunud lahendiga lõpetanud, aga amnestia on hiljem tühistatud ja selle tulemusel on kriminaalmenetlust taasalustatud.

1. Esimese küsimuse vastuvõetavus

21. Komisjon ja Slovakkia leiavad, et Euroopa Kohus ei ole pädev sellele küsimusele vastama, sest harta ei ole põhikohtuasjas kohaldatav, kuid selle seisukohaga ei saa nõustuda. Samuti pole põhjendatud kahtlused küsimuse asjakohasuses.

a) Euroopa Kohtu pädevus

22. On õige, et kui õiguslik olukord ei kuulu liidu õiguse kohaldamisalasse, siis puudub Euroopa Kohtul pädevus. Harta sätted ei saa iseenesest olla selle pädevuse aluseks.[4] Harta artikli 51 lõike 1 kohaselt laienevad liidu õiguskorras tagatud põhiõigused ainult liidu õigusega reguleeritud olukordadele.[5]

23. Slovakkia rõhutab asjakohaselt, et vaidlusaluses süüdistuses kirjeldatud teod pandi toime enne Slovakkia liitumist [Euroopa Liiduga] ja juba seetõttu puudub alus kohaldada liidu õigust. Pealegi pole liidu õiguses sätteid, mis käsitleksid riigisisese amnestia tühistamist. Lisaks märgib komisjon õigesti, et liikmesriikide kriminaalmenetlused ega asjaomased süüteokoosseisud ei ole liidu õiguses ühtlustatud.

24. Siiski kavandab eelotsusetaotluse esitanud kohus Euroopa vahistamismääruse tegemist. Euroopa vahistamismääruse tegemine tähendab paratamatult liidu õiguse kohaldamist. See on liidu õiguses ette nähtud õigustoiming, millega kaasnevad teatavad liidu õiguses sätestatud õiguslikud tagajärjed – näiteks täitmata jätmiste aluste piiritlemine raamotsuse 2002/584 artiklites 3–4a ja täitmise tähtaeg vastavalt artiklile 17.

25. Järelikult on Euroopa Kohus käesolevas kohtuasjas pädev tõlgendama põhiõiguste hartat ja eelkõige selle artiklis 50 sätestatud *ne bis in idem*'i põhimõtet seoses Euroopa vahistamismääruse tegemisega.

b) Asjakohasus

26. Lisaks tuleb kontrollida, kas esimene eelotsuse küsimus on põhikohtuasjas asjakohane. Komisjon ja Slovakkia tuginevad selles osas sisuliselt väitele, et eelotsusetaotluse esitanud kohus ei ole Euroopa vahistamismäärust veel teinud, vaid üksnes kavandab seda.

27. Siiski ei saa liikmesriigi kohtult mõistlikult eeldada, et ta peaks esmalt tegema Euroopa vahistamismääruse, mis võib tema hinnangul olla liidu õigusega vastuolus, et nii võimaldada eelotsusetaotluse esitamist. Pigem vastab eelotsusemenetluse olemusele paremini see, et *enne* vastava otsustuse tegemist küsitakse Euroopa Kohtult lõplikku tõlgendust. Lõpuks on asjaomase menetluse eesmärk tagada liidu õiguse õige kohaldamine liikmesriikide kohtutes.

28. Slovakkia tugineb lisaks prokuratuuri taotlust lahendanud apellatsioonikohtu hinnangule, mille kohaselt on küsimus Euroopa vahistamismääruse tegemisest üksnes hüpoteetiline, sest tagaotsitav ei viibi Euroopas ja tema suhtes on tehtud rahvusvaheline vahistamismäärus.[6] ELTL

[4] 26. veebruari 2013. aasta kohtuotsus Åkerberg Fransson (C-617/10, EU:C:2013:105, punkt 22); 6. oktoobri 2015. aasta kohtuotsus Delvigne (C-650/13, EU:C:2015:648, punkt 27) ja 14. jaanuari 2021. aasta kohtuotsus Okrazhna prokuratura – Haskovo ja Apelativna prokuratura – Plovdiv (C-393/19, EU:C:2021:8, punkt 32).

[5] 26. veebruari 2013. aasta kohtuotsus Åkerberg Fransson (C-617/10, EU:C:2013:105, punkt 19); 17. detsembri 2015. aasta kohtuotsus WebMindLicenses (C-419/14, EU:C:2015:832, punkt 66) ja 19. novembri 2019. aasta kohtuotsus A. K. jt (kõrgema kohtu distsiplinaarkolleegiumi sõltumatus) (C-585/18, C-624/18 ja C-625/18, EU:C:2019:982, punkt 78).

[6] Krajský súd v Bratislave (Bratislava maakonnakohus) 11. veebruari 2020. aasta määrus (2Tos/116/2019, kättesaadav aadressil http://www.pravnelisty.sk/rozhodnutia/a811-uznesenie-krajskeho-sudu-v-bratislave-vo-vecizavlecenia-michala-kovaca-mlasieho-do-cudziny).

artikli 267 kohaselt on eelotsusetaotluse esitamise asjakohasuse ja vajaduse hindamine põhimõtteliselt üksnes eelotsusetaotluse esitamise otsuse teinud kohtu pädevuses, arvestades ka Euroopa Kohtu piiratud kontrollivõimalusi.[7]

29. Samuti ei ole vaidlust AB poolt kohtuistungil avaldatus, et Euroopa vahistamismäärus võib olla vajalik, et saavutada süüdistatava tõrgeteta väljaandmine kolmandast riigist, kui selle käigus tuleb süüdistatav toimetada palve esitanud liikmesriiki teiste liikmesriikide kaudu.

30. Järelikult on esimene küsimus asjakohane ja seega vastuvõetav.

2. Vastus esimesele küsimusele

31. Järelikult tuleb välja selgitada, kas Euroopa vahistamismääruse võib teha pärast seda, kui taotluse esitanud riigi kohus on esmalt amnestia tõttu kriminaalmenetluse jõustunud lahendiga lõpetanud, kuid amnestia on hiljem tühistatud ja selle tulemusel on kriminaalmenetlust taasalustatud.

32. Raamotsuse 2002/584 artikli 3 punkt 1 ei mõjuta vastust sellele küsimusele. Viidatud sätte kohaselt keeldub vahistamismäärust täitva liikmesriigi õigusasutus Euroopa vahistamismääruse täitmisest, kui vahistamismääruse aluseks oleva süüteo puhul on vahistamismäärust täitvas liikmesriigis antud amnestia. See säte ei käsitle amnestia andmist ega tühistamist taotluse esitanud kohtu liikmesriigis.[8]

33. Taotluse esitanud kohtu liikmesriigis antud amnestia võib seevastu olla oluline seoses raamotsuse 2002/584 artikli 8 lõike 1 punktiga c. Selle sätte kohaselt sisalduvad Euroopa vahistamismääruses tõendid täidetava kohtuotsuse, vahistamismääruse või mis tahes muu sama mõjuga täidetava kohtuotsuse kohta. Kui tegu on hõlmatud taotluse esitanud kohtu liikmesriigis kehtiva amnestiaga, siis puudub asjaomases riigis selline täidetav kohtuotsus. See välistab Euroopa vahistamismääruse tegemise.[9] Amnestia tühistamise tõttu pole kirjeldatud hüpoteesil käesolevas kohtuasjas siiski tähtsust.

34. Niisiis oleneb vastus tegelikult sellest, kas *ne bis in idem*'i põhimõte välistab Euroopa vahistamismääruse tegemise.

35. Raamotsuse 2002/584 artikli 3 punkti 2 alusel keeldub vahistamismäärust täitva liikmesriigi õigusasutus Euroopa vahistamismääruse täitmisest, kui tagaotsitava suhtes on samade tegude eest teises liikmesriigis langetatud lõplik kohtuotsus. Sarnaselt artikli 3 punktiga 1 ei kohusta asjaomane säte palve esitanud liikmesriiki.

36. Palve esitanud liikmesriik peab Euroopa vahistamismääruse tegemisel siiski järgima harta artiklit 50. Viidatud säte näeb ette, et kedagi ei tohi uuesti kohtu alla anda ega karistada kuriteo eest, milles ta on liidu territooriumil seaduse järgi juba lõplikult õigeks või süüdi mõistetud. Euroopa vahistamismääruse tegemine on aga kohtu alla andmisega seotud kriminaalmenetluse toiming.

7 16. detsembri 2008. aasta kohtuotsus Cartesio (C-210/06, EU:C:2008:723, punkt 96) ja 27. veebruari 2014. aasta kohtuotsus Pohotovosť (C-470/12, EU:C:2014:101, punkt 31).

8 Vt 29. aprilli 2021. aasta kohtuotsus X (Euroopa vahistamismäärus – *ne bis in idem*) (C-665/20 PPU, EU:C:2021:339, punkt 95).

9 1. juuni 2016. aasta kohtuotsus Bob-Dogi (C-241/15, EU:C:2016:385, punkt 64) ja 13. jaanuari 2021. aasta kohtuotsus MM (C-414/20 PPU, EU:C:2021:4, punkt 56).

37. Seega tuleb selgitada, kas amnestia alusel kriminaalmenetluse lõpetamine tähendab lõplikku süüdi või õigeks mõistmist ka juhul, kui amnestia hiljem tühistatakse.

38. Seoses raamotsuse 2002/584 artikli 3 punktis 2 ja Schengeni lepingu rakendamise konventsiooni artiklis 54 sätestatud *ne bis in idem*'i põhimõttega on Euroopa Kohus otsustanud, et lõplik kohtuotsus nende sätete tähenduses peab vastama kahele tingimusele. *Esiteks* tuleb kontrollida, kas asjaomase otsusega lõpetati kriminaalmenetlus lõplikult.[10] *Teiseks* peab otsus olema tehtud pärast põhiküsimusele sisulise hinnangu andmist.[11] Need tingimused on asjakohased ka harta artikli 50 kohaldamisel.[12]

a) Kriminaalmenetluse lõplikult lõpetamine

39. Eelotsusetaotluse kohaselt toimus süüdistatavate suhtes kriminaalmenetlus, mis on pädevate kohtute jõustunud lahenditega amnestia tõttu lõpetatud.[13]

40. Slovakkia leiab siiski, et kriminaalmenetluse lõpetamise otsust ei saa vähemalt alates amnestia tühistamisest enam käsitada kriminaalmenetluse lõplikult lõpetamisena esimese tingimuse tähenduses. Pigem peaks Slovakkia õiguse alusel amnestia tühistamine just taastama kriminaalmenetluse läbiviimise võimaluse.

41. Kriminaalasja lõpetamise tingimuse täidetust hinnates tuleb lähtuda selle liikmesriigi õigusest, kes kriminaalmenetluses selle otsuse tegi,[14] mistõttu ei näi esmapilgul olevat võimalik selles järelduses kahelda.

42. Euroopa Kohus on siiski leidnud, et erakorralisi õiguskaitsevahendeid ei saa arvesse võtta selle kindlaksmääramisel, kas kriminaalmenetlus on lõplikult lõpetatud.[15]

43. Euroopa Kohus tugines seejuures kaalutlusele, et harta artiklis 50 sätestatud õigus vastab EIÕK protokolli nr 7 artiklis 4 sätestatud õigusele, mistõttu tuleneb harta artikli 52 lõikest 3, et harta artikli 50 tõlgendamisel ei või eirata EIÕKga tagatud kaitse taset.[16]

[10] 11. veebruari 2003. aasta kohtuotsus Gözütok ja Brügge (C-187/01 ja C-385/01, EU:C:2003:87, punktid 27 ja 30); 22. detsembri 2008. aasta kohtuotsus Turansky (C-491/07, EU:C:2008:768, punkt 32); 5. juuni 2014. aasta kohtuotsus M (C-398/12, EU:C:2014:1057, punktid 31, 32 ja 36) ning 29. juuni 2016. aasta kohtuotsus Kossowski (C-486/14, EU:C:2016:483, punktid 34 ja 35).

[11] 10. märtsi 2005. aasta kohtuotsus Miraglia (C-469/03, EU:C:2005:156, punkt 30); 5. juuni 2014. aasta kohtuotsus M (C-398/12, EU:C:2014:1057, punkt 28) ja 29. juuni 2016. aasta kohtuotsus Kossowski (C-486/14, EU:C:2016:483, punkt 42). Vt ka EIK 8. juuli 2019. aasta otsus Mihalache *vs.* Rumeenia (54012/10, CE:ECHR:2019:0708JUD005401210, punktid 97 ja 98).

[12] Vt 5. juuni 2014. aasta kohtuotsus M (C-398/12, EU:C:2014:1057, punkt 35) ja 29. juuni 2016. aasta kohtuotsus Kossowski (C-486/14, EU:C:2016:483, punkt 31).

[13] Vt eelotsusetaotluse punkt 3.

[14] 5. juuni 2014. aasta kohtuotsus M (C-398/12, EU:C:2014:1057, punkt 36) ja 29. juuni 2016. aasta kohtuotsus Kossowski (C-486/14, EU:C:2016:483, punkt 35).

[15] 5. juuni 2014. aasta kohtuotsus M (C-398/12, EU:C:2014:1057, punktid 39 ja 40).

[16] 5. juuni 2014. aasta kohtuotsus M (C-398/12, EU:C:2014:1057, punkt 37). Vt ka 5. aprilli 2017. aasta kohtuotsus Orsi ja Baldetti (C-217/15 ja C-350/15, EU:C:2017:264, punkt 24) ning 20. märtsi 2018. aasta kohtuotsus Menci (C-524/15, EU:C:2018:197, punkt 60).

44. Euroopa Inimõiguste Kohus (edaspidi „EIK“) on otsustanud, et kriminaalmenetlus on lõplikult lõpetatud EIÕK protokolli nr 7 artiklis 4 sätestatud *ne bis in idem*'i põhimõtte tähenduses, kui kõik tavapärased õiguskaitsevahendid on ammendatud.[17] See nähtub juba protokolli nr 7 seletuskirja punktidest 22 ja 29 ning lähtub sisuliselt kohtuotsuste rahvusvahelise kehtivuse Euroopa konventsiooni seletuskirjas[18] lõpliku otsuse mõiste kohta märgitust.

45. Harta artiklis 50 sätestatud *ne bis in idem*'i põhimõtte nii tõlgendamine vastab selle eesmärgile tagada õiguskindlus vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneval alal.[19] Liidu õiguse kohaldamisala piires ei saa liikmesriigid järelikult piiramatult ise määratleda, kas kriminaalasi on lõplikult lõpetatud, ja selle tulemusel alustada uuesti kriminaalmenetlust jõustunud kohtuotsusega süüdi või õigeks mõistetud isikute suhtes. Pigem peavad nad kriminaalasja lõpetamise lõplikkuse hindamisel arvesse võtma, kas nende õiguses ette nähtud tavapärased õiguskaitsevahendid on ammendatud. Kui seda tehtud ei ole, siis ei ole *ne bis in idem*'i põhimõte kohaldatav, sest puudub lõplik otsus.

46. Tavapärase õiguskaitsevahendiga ei saa üldjuhul saavutada seda, et tühistatakse amnestia ja ühtlasi ka kohtuotsus, millega amnestia andmise tõttu kriminaalmenetlus jõustunud lahendiga lõpetati.

47. Põhikohtuasjas on olemasolevatel andmetel olukord Slovakkia õiguses samasugune. Vaidlusalune amnestia tühistati teatavas õigusloomemenetluses ja seejärel kontrollis konstitutsioonikohus asjaomast õigusakti.[20] See ei ole tavapärane õiguskaitsevahend.

48. Järelikult tähendas amnestia tõttu kriminaalmenetluse jõustunud lahendiga lõpetamine kriminaalasja lõplikku lõpetamist. Seega on täidetud esimene tingimus, et tuvastada lõplik otsus harta artikli 50 tähenduses.

b) Põhiküsimusele sisulise hinnangu andmise tingimus

49. Seega kujuneb oluliseks teine tingimus, et tuvastada lõplik otsus harta artiklis 50 sätestatud *ne bis in idem*'i põhimõtte tähenduses, nimelt põhiküsimusele sisulise hinnangu andmine.

50. Nimetatud tingimus lähtub sellest, et kõnealuse põhimõtte eesmärk ei ole ainult õiguskindluse tagamine, vaid ka vajadus ennetada vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneval alal kuritegevust. ELL artikli 3 lõike 2 kohaselt tuleb sel alal saavutada tasakaal ühelt poolt isikuvabaduste ning teiselt poolt kuritegevuse ennetamise ja selle vastu võitlemisega seotud asjakohaste meetmete vahel.[21]

[17] EIK 20. juuli 2004. aasta otsus Nikitin *vs*. Venemaa (50178/99, CE:ECHR:2004:0720JUD005017899, punkt 37); 10. veebruari 2009. aasta otsus Zolotukhin *vs*. Venemaa (14939/03, CE:ECHR:2009:0210JUD001493903, punkt 107) ning 8. juuli 2019. aasta otsus Mihalache *vs*. Rumeenia (54012/10, CE:ECHR:2019:0708JUD005401210, punktid 103 ja 109–111).

[18] *European Treaty Series* nr 70, vt *explanatory report* lk 13.

[19] 27. mai 2014. aasta kohtuotsus Spasic (C-129/14 PPU, EU:C:2014:586, punkt 77); 29. juuni 2016. aasta kohtuotsus Kossowski (C-486/14, EU:C:2016:483, punkt 44) ja 29. aprilli 2021. aasta kohtuotsus X (Euroopa vahistamismäärus – *ne bis in idem*) (C-665/20 PPU, EU:C:2021:339, punkt 99).

[20] Vt eespool punkt 15.

[21] Vt selle kohta 10. märtsi 2005. aasta kohtuotsus Miraglia (C-469/03, EU:C:2005:156, punkt 34) ja 29. juuni 2016. aasta kohtuotsus Kossowski (C-486/14, EU:C:2016:483, punktid 46, 47 ja 49). Vt ka EIK 27. mai 2014. aasta otsus Marguš *vs*. Horvaatia (4455/10, CE:ECHR:2014:0527JUD000445510, punktid 122–141).

51. Harta artiklis 50 sätestatud *ne bis in idem*'i põhimõtte sõnastus kinnitab sellist eesmärgipärast tõlgendust, sest selle kohaselt on kõnealune põhimõte kohaldatav alles pärast seda, kui asjaomane isik on lõplikult õigeks või süüdi mõistetud. Õigeks või süüdi mõistmine tähendab, et süüdistatava kriminaalvastutust on hinnatud juhtumi asjaolude põhjal, see tähendab teisisõnu, et asjas on tehtud sisuline otsus. [22]

52. Amnestia tõttu kriminaalmenetluse lõpetamise otsuse tegemisel ei hinnata asjaomase isiku kriminaalvastutust sisuliselt, vaid üksnes rakendatakse amnestiat.

53. Eelotsusetaotlus on kõnealuses osas vastuoluline. Selles märgitakse esmalt, et menetluse lõpetamist põhjendati amnestiaga, [23] aga seejärel leitakse, et amnestiaga põhjendati lõpetamist vaid osaliselt. [24] Lisaks on eelotsusetaotluses märgitud, et liikmesriigi õiguse kohaselt on kriminaalmenetluse lõpetamise määrus oma laadilt sisulistes küsimustes tehtud otsus. [25]

54. Samas puuduvad viited sellele, et süüdistatavate kriminaalvastutust oleks tegelikult hinnatud. Selle kohta kohtuistungil esitatud päringule vastas AB üksnes viidetega ühele teisele kohtuotsusele.

55. Neil kaalutlustel saab Euroopa Kohus ainult selgitada, kas amnestia alusel tehtud kriminaalmenetluse lõpetamise määrus hõlmab põhiküsimusele sisulise hinnangu andmist, mida nõuab teine tingimus, et tuvastada lõplik otsus harta artiklis 50 sätestatud *ne bis in idem*'i põhimõtte tähenduses. Nii see üldjuhul ei ole.

c) Vahekokkuvõte

56. Järelikult ei takista harta artiklis 50 sätestatud *ne bis in idem*'i põhimõte raamotsuse 2002/584 alusel Euroopa vahistamismääruse tegemist olukorras, kus esmalt on amnestia alusel ja ilma asjaomase isiku kriminaalvastutust hindamata kriminaalmenetlus jõustunud lahendiga lõpetatud, kuid amnestia tühistamise tõttu on kriminaalmenetluse lõpetamise otsus oma toime kaotanud.

B. Teine küsimus – amnestia tühistamine

57. Teise küsimuse sõnastuse kohaselt on selle küsimuse eesmärk selgitada, kas harta artiklis 47 liidu põhiõigusena ette nähtud õigusega tõhusale õiguskaitsele ja harta artiklis 50 sätestatud *ne bis in idem*'i põhimõttega ning ELTL artikliga 82 on kooskõlas amnestia tühistamine, millega paratamatult kaasnes jõustunud lahendiga lõpetatud kriminaalmenetluse taasalustamine.

[22] EIK 8. juuli 2019. aasta otsus Mihalache *vs*. Rumeenia (54012/10, CE:ECHR:2019:0708JUD005401210, punkt 97), mis käsitleb identselt sõnastatud EIÕK protokolli nr 7 artiklit 4.

[23] Vt eelotsusetaotluse punkt 3.

[24] Vt eelotsusetaotluse punkt 46.

[25] Vt samuti eelotsusetaotluse punkt 46.

1. Euroopa Kohtu pädevus

58. Esmapilgul tundub, et Euroopa Kohus ei ole pädev vastama põhiõiguste kohta esitatud küsimusele, sest liidu õigus ei käsitle amnestia andmist ega selle tühistamist ja järelikult ei kohaldata sellega seoses liidu õigust.[26] Süüdistatavate sisulised argumendid liidu õigusega ette nähtud põhiõiguste kohta ei oma seetõttu tähtsust ja võimaluse korral saab neile tugineda liikmesriigi kohtu või Euroopa Inimõiguste Kohtu menetluses.

59. Osas, milles teises küsimuses viidatakse ELTL artiklile 82 kui õiguslikule alusele, pole selge, kas asjaomane säte on üldse kohaldatav.

60. Eelotsusetaotluse põhjendustest nähtub siiski, et eelotsusetaotluse esitanud kohus soovib teada, kas ELTL artikli 82 alusel vastu võetud direktiiv 2012/13, milles käsitletakse õigust saada kriminaalmenetluses teavet, on kohaldatav ka sellises erimenetluses, mille ese on amnestia tühistamine. Kui direktiiv on kohaldatav, siis peavad kehtima selles ette nähtud menetlusõigused. Eelotsusetaotluse kohaselt ei olnud need õigused Rahvuskogus toimunud amnestia tühistamise menetluses ega sellele järgnevas konstitutsioonikohtu menetluses tagatud.

61. Euroopa Kohus on pädev vastama direktiivi 2012/13 kohaldamisala puudutavale küsimusele.

2. Direktiivi 2012/13 kohaldatavus

62. Eelotsusetaotluse esitanud kohus teeb järelduse direktiivi 2012/13 kohaldatavuse kohta direktiivi reguleerimisala käsitleva artikli 2 lõike 1 sätte põhjal. Viidatud sätte kohaselt kohaldatakse direktiivi hetkest, mil liikmesriigi pädevad asutused on isikule teatavaks teinud, et teda kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteo toimepanekus, kuni menetluse lõpetamiseni. Sellena mõistetakse lõpliku otsuse tegemist küsimuses, kas kahtlustatav või süüdistatav isik on kuriteo toime pannud, sealhulgas kohtuotsuse tegemine ja edasikaebamisotsus, kui see on asjakohane.

63. Kuna süüdistatavatele esitati süüdistus 2000. aastal ja põhikohtuasjas otsustatakse alles edaspidi, kas süüdistus oli põhjendatud, siis kaldub eelotsusetaotluse esitanud kohus arvama, et kõik vahepealsed menetluse tulemust mõjutavad lahendid ja toimingud peavad vastama direktiivi 2012/13 tingimustele. Nende hulka kuulub ka amnestia tühistamine.

64. Kirjeldatud arusaam on siiski ekslik.

65. Direktiivi 2012/13 kohaldamisala määramisel tuleb lisaks arvesse võtta ka direktiivi artiklit 1.[27] Selle kohaselt on direktiivi reguleerimisese kahtlustatavate või süüdistatavate isikute õigus saada teavet nende õiguste ja nende vastu esitatud süüdistuse kohta kriminaalmenetluses. Samas sätestatakse ka eeskirjad, mis käsitlevad nende isikute õigust saada teavet oma õiguste kohta, kelle suhtes kohaldatakse Euroopa vahistamismäärust. Järelikult on direktiiv kohaldatav nii kriminaalmenetluses kui ka Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluses. Seevastu amnestia tühistamise kohtuväline menetlus ega selle kontrollimiseks läbi viidud konstitutsioonikohtu menetlus ei ole direktiivi reguleerimisese.

[26] Vt eespool punkt 22.

[27] 13. juuni 2019. aasta kohtuotsus Moro (C-646/17, EU:C:2019:489, punkt 33).

66. Direktiivi 2012/13 artikli 2 lõige 2 kinnitab kohaldamisala piiramist kohtuliku kriminaalmenetluse ja Euroopa vahistamismäärusega seotud kohtumenetlusega, sest viidatud sätte kohaselt ei kohaldata direktiivi pisirikkumiste eest karistuse määramisel asutuste poolt, vaid üksnes kohtus selliste karistuste peale esitatud edasikaebuste alusel nende kontrollimise menetluste suhtes. Amnestia tühistamise kohtuväline menetlus ega konstitutsioonikohtu menetlus ei ole karistuse määramise ega kontrollimise menetlus.

67. Direktiivi 2012/13 õiguslik alus ei hõlma viidatud õigusakti kohaldamist amnestia tühistamise kohtuvälises menetluses või seda kontrollivas konstitutsioonikohtu menetluses. Põhjenduse 9 kohaselt rajaneb direktiiv ELTL artikli 82 lõike 2 punktil b. Asjaomane säte võimaldab liidul kehtestada miinimumeeskirjad, mis käsitlevad isikute õigusi kriminaalmenetluses. See ei näe liidule ette võimalust kehtestada eeskirju, mis käsitlevad amnestia tühistamist või selle kontrollimist konstitutsioonikohtus.

68. Lisaks nähtub eelotsusetaotlusest, et 2000. aastal süüdistuse esitamisega alanud kriminaalmenetlus lõppes esmalt selle lõpetamisega 2001. aastal[28] ja seda taasalustati alles pärast amnestia tühistamist ja konstitutsioonikohtu asjaomast otsust 2017. aastal. Vahepeal ei toimunud kriminaalmenetlust ega Euroopa vahistamismääruse menetlust, milles oleks saanud kohaldada direktiivi 2012/13.

69. Järelikult ei ole direktiiv 2012/13, milles käsitletakse õigust saada kriminaalmenetluses teavet, kohaldatav amnestia tühistamise menetluses ega tühistamise kontrollimiseks järgnenud konstitutsioonikohtu menetluses. Seetõttu ei saa viidatud direktiiv ka anda alust kohaldada nendes menetlustes Euroopa Liidu põhiõiguste hartat.

C. Kolmas küsimus – konstitutsioonikohtu pädevus

70. Kolmanda eelotsuse küsimusega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus Euroopa Kohtul selgitada, kas EIÕK ja hartaga tagatud põhiõiguste ning eelkõige ELL artikli 4 lõikes 3 sätestatud lojaalsuspõhimõttega on kooskõlas liikmesriigi õigusnormid, mis võimaldavad Slovaki Vabariigi konstitutsioonikohtul kontrollida üksnes kooskõla liikmesriigi konstitutsiooniõigusega. Siinjuures lähtub kohus eeldusest, et viidatud sättes ette nähtud kohustust kohaldatakse ka liikmesriikide ja liidu vastastikustes suhetes.

71. Eelotsusetaotluse esitanud kohus on ka arvamusel, et amnestia tühistamise kord võib olla vastuolus proportsionaalsuse põhimõtte ja eelkõige tõhususe põhimõttega, mis piirab liidu liikmesriikide menetlusautonoomiat riigisiseste õigusnormide vastuvõtmisel.

72. Puudub siiski alus käsitada asjaomast amnestia tühistamist liidu õiguse kohaldamisena. Järelikult ei ole seda vaja hinnata Euroopa Liidu põhiõiguste harta ega liidu õiguses sätestatud proportsionaalsuse ja tõhususe põhimõtte alusel. Samuti puuduvad liidu õiguses sätted, mis kohustaksid Slovaki Vabariigi konstitutsioonikohut kontrollima amnestia tühistamise kooskõla EIÕK ja hartaga tagatud põhiõiguste ning eelkõige ELL artikli 4 lõikes 3 sätestatud lojaalsuspõhimõttega.

73. Järelikult ei ole Euroopa Kohus pädev seda küsimust hindama.

[28] Teisiti 12. veebruari 2020. aasta kohtuotsuses Kolev jt (C-704/18, EU:C:2020:92, punkt 54).

V. Ettepanek

74. Eeltoodust lähtudes teen Euroopa Kohtule ettepaneku otsustada:

1. Harta artiklis 50 sätestatud *ne bis in idem*'i põhimõte ei takista raamotsuse 2002/584/JSK alusel Euroopa vahistamismääruse tegemist olukorras, kus esmalt on amnestia alusel ja ilma asjaomase isiku kriminaalvastutust hindamata kriminaalmenetlus jõustunud lahendiga lõpetatud, kuid amnestia tühistamise tõttu on kriminaalmenetluse lõpetamise otsus oma toime kaotanud.

2. Direktiiv 2012/13/EL, milles käsitletakse õigust saada kriminaalmenetluses teavet, ei ole kohaldatav amnestia tühistamise menetluses ega tühistamise kontrollimiseks järgnenud liikmesriigi konstitutsioonikohtu menetluses. Seetõttu ei saa viidatud direktiiv ka anda alust kohaldada nendes menetlustes Euroopa Liidu põhiõiguste hartat.